

liberalci da je ona vlada na tvrdem temelju (tj. nema se bojati ni buna ni revolucija) koja je nad slobodnijim narodima. Ali što je narod slobodniji, tj. što su mu većma ujamčeni uslovi za umni i materijalni razvitak, on sve većma postaje svesniji i nezavisniji, on sve više odbacuje nenužne tutore i počinje da vrši sam svoje poslove, pa, naposljetku, dolazi vreme kad mu je suvišan i onaj najviši i najskuplji tutor i on ga lepo skida s vrata. Taj zaključak nisu hteli liberalci da izvedu. Moguće je da je njima bilo svejedno da li će sin ili unuk Obrenović nositi „krunu Dušanovu“ ili ne, ali to, na žalost, nije bilo svejedno „narodnoj dinastiji“. Kao god što je u slobodnom narodu vlada, osigurana od buna i prevrata, tako je u neslobodnom izložena buni, prevratima i samom ubistvu, ali sve se to događa samo u gornjim slojevima. Princip monarhijski ostaje nedirnut, jer narod ostaje večno glup, večno „nepunoletan“, večno pod tutorstvom. Svaka stranica u istoriji evropskih dinastija svedoči ove naše reci. Samo da spomenem onolika i onako užasna zločinstva što se vršahu u ruskoj vladajućoj dinastiji, sve sa pomoću „viših slojeva“, no pri svem tom ruska dinastija ostade i do danas. To je uzrok što su dinastije vazda volele da se izlože svima udarcima što ih vuče za sobom apsolutna, neodgovorna vlada nego da se izlože slobodnoj kritici slobodnog naroda. To je uzrok što vladajuća dinastija u Srbiji vide odmah da su njoj liberalci vrlo opasni saveznici; a, međutim, na drugoj strani beše silna organizovana partaja, pa još odozgo partaja kojoj beše na zastavi da narod treba večno da ostane pod tutorstvom. Savez bi zaključen.

Od tog doba položaj liberalne partaje postade čudnovat sa njenom devizom: Obrenovići i sloboda, a njena sva borba protiv „Marinović-Garašanskog“ i „Hristić-Cukićevog“ ministarstva iluzorna. Nije mi namera da pratim kritički tu borbu, samo ću da spomenem jednu karakternu crtu u toj borbi. Do poslednjeg vremena vlade pokojnoga kneza Mihaila liberalna partaja, udarajući na beogradsku vladu i u najžešćoj vatri nazivljući je „dželatskom“, staraše se da otme od nje kneza Mihaila, pa i sama omladina u dva maha činjaše mu „temene“ ne bi li se valjda smilovao da daruje srpskom narodu slobodu.

Za 8 godina vlade kneza Mihaila vladao je u Srbiji moderni evropski birokratizam pomešan sa ćefovima iz starog kabadahijskog vremena. „Zakon je najviša volja u Srbiji“ — ta je fraza iskazana odmah u početku vlade kao načelo unutarne politike vladine. Ali i ova fraza, kao i sve fraze, nema sama po sebi nikakva